

'Een kat in een vreemd pakhuis'

Kennelijk is de gedachte dat Machiavelli springlevend is niet voor iedereen een acceptabele redenering. In zijn lezing wijst Hillen op het zwarte wereldbeeld dat Machiavelli tot zijn *Il Principe* bracht. Ons bestuursstelsel is niet meer te vergelijken met wat zich in de vroege renaissance in Italië afspeelde. Maar ook ons bestuursstelsel kent zijn bedreigingen. "Machiavelli gaat er uitdrukkelijk vanuit dat de mens slecht is", zegt Hillen in het begin van zijn betoog. De apenrots legitimeerde in Machiavelli's tijd een krachtige hand om stabiliteit te verkrijgen. Hillen wijst erop dat Machiavelli wel degelijk de wet als ordeningsprincipe erkende. Zelfs een middel van hogere orde, maar helaas nog onvoldoende geschikt in die tijd. En uit de observaties van Machiavelli kon moeilijk ook iets anders overblijven dan een behoorlijke portie cynisch realisme. Hillen citeert in dit verband Machiavelli als die over paus Alexander VI schrijft: "Alexander VI was zowel in zijn gedachten, als in zijn daden nooit met iets anders bezig dan met het bedriegen van mensen. Niettemin verliepen zijn bedriegerijen voor hem altijd naar wens, aangezien hij op dit punt de wereld door en door kende." Zou die wereld in onze tijd nu echt zo heel veel anders zijn? Voor de beantwoording van de vraag of Machiavelli nog actueel is, stelt Hillen drie onderwerpen aan de orde: hoe staat het heden ten dage met de stabiliteit van de staat, met de heerser en de burger?

Getemde feeks

Hillen wijst erop dat de inbedding van staatsmacht in de grondwet het begin is geweest van het temmen van de feeks van ongebreideld machtsmisbruik. Burgers kregen daarmee grondrechten en de speelruimte voor eigen politiek van de heerser was daarmee beperkt. In dat proces was de overdracht van de politieke macht aan het burgerlijk bestuur een mijlpaal. Het geweldsmonopolie van de staat werd daarmee een omslachtig afwegingsproces van steeds meer belanghebbenden. Grondwet, democratie, collegiaal bestuur en steeds gedetailleerder regelgeving hebben helaas niet alle excessen volledig kunnen uitbannen, constateert Hillen. Hitler bewees dat er een tweede kooi nodig was om staatsgeweld in toom te kunnen houden. En dat luidt de tweede fase in van de ontwikkeling van de staatsinrichting. Een ontwikkeling die bepaald wordt door globalisering en een grotere onderlinge afhankelijkheid van landen en volken. In grote lijnen heeft Hillen natuurlijk gelijk. Dat neemt niet weg dat burgerlijke bestuurders in hun ijver zich in te zetten voor het politieke gelijk, van tijd tot tijd wel degelijk het receptenboekje van Machiavelli uit de kast halen. We volgen Hillen verder. De heerser als eenling kennen we niet meer. Wij hanteren nu min of meer een participatie-bureaucratie. Politiek leiderschap geeft wel sturing aan het bestuursstelsel, maar heeft het zeker niet meer geheel onder controle. En wat Hillen in 1990 nog niet kon overzien was dat landen waarin die macht wel samenviel in hoog tempo als dominostenen richting democratie zijn gevallen.

Gevaar van uitholling

Alles koek en ei? Nee, toch niet. Hillen wijst op het gevaar van uitholling van ons systeem. Onze welvaart vertroebelt onze blik op de werkelijkheid. Trefwoorden hierbij zijn overconsumptie, fiscaal gemotiveerd gedrag en parasitisme. Ook het verdwijnen van ideologieën leidt tot desintegratie. Modern politiek leiderschap moet uitholling voorkomen. Hillen signaleert hier een gevaar dat kennelijk ten dele in bredere kring is aanvaard. Sinds 1990 is er voldoende draagvlak ontstaan voor het opschonen van onze welvaartsstaat. Neem bijvoorbeeld de strengere regelgeving op gebied van de AOW, ziektewet e.d. En wat is er niet te doen geweest om de optieregelingen voor het hoger kader? Een ander gevaar ziet hij in de tragere besluitvorming door het grote contingent meepraters over beleid. Tegelijkertijd maakt het oerwoud van belangen en belangetjes om rekening mee te houden de regelgeving wel erg complex. De bureaucratische staatsvorm kan ontsporen doordat de naleving van de regels zo verstikkend wordt dat de economie ontspoot of het accent zo zwaar komt te liggen op het tevreden stellen van burgers dat de primaire taak van het algemene belang in het gedrang komt.

Nog één Machiavelli

Het ging Machiavelli om de resultaten. Voor Machiavelli kon het niet anders dat een heerser dus een krachtige en sluwe persoonlijkheid moest zijn. We lezen in *Il Principe*. "Een man, die zich overal en altijd goed betoont, gaat noodzakelijk te gronde temidden van zovele die niet goed zijn. Daarom moet een heerser, wanneer hij zich wil handhaven, leren om niet goed te zijn". Geweld is nu niet meer nodig voor de ordening van de staat, stelt Hillen en vraagt zich af hoe Machiavelli zijn theorie in onze jaren zou formuleren.